

Potpukovnik
dr PERO ŠIPKA
BILJANA KOSANOVIĆ

Kvantitativna psiholingvistička analiza vojnih listova

S psiholingvističkog stanovišta analiziran je jezik »Narodne armije« i »Fronta«, kao najvažnijih vojnih listova. Analiza je obavljena komparativno, tako što je poređenje izvršeno između dva lista u tri godišta. Izvršena je i provizorna komparacija dva armijska lista sa nekim listovima izvan JNA.

Ispitane su kvantitativne strukturalne karakteristike listova, na leksičkom i sintaktičkom nivou. Slučajno odabrani uzorak tekstova od preko 50.000 reči podvrgnut je obradi pomoću računara. Korišćeni su programi koji omogućuju svodenje reči na osnovni oblik prezentiranjem konteksta u kome se reč javlja.

Dobijeni su rezultati koji pružaju povoljnu opštu sliku o karakteristikama jezika vojnih listova. Komunikabilnost tih listova nije manja od one u nearmijskim listovima, a u nekim obeležjima armijski listovi su u prednosti. Pored toga, u analiziranom periodu zabeleženo je povećanje njihove čitljivosti. Analizom učestalosti javljanja pojedinih vrsta reči utvrđeno je, pored ostalog, da su specifičnosti jezika u vojnim listovima zasićenost terminima uobičajenim za politički diskurs, manje bavljenje budućnošću i uzdržavanje od negativnih kvalifikacija. Ustanovljene su i znatne lingvističke razlike između dva analizirana vojna lista. One se uveliko podudaraju s razlikama u tematskom i žanrovskom profilu listova.

Za istraživanje govora (iskaza, diskursa) novina stvoreni su povoljni uslovi poslednjih godina. To je, bez sumnje, posledica udruženog uticaja naglog razvoja tri međusobno povezane discipline, odnosno područja: leksičke statistike, kvantitativne obrade teksta i posebno, računarske tehnologije.

Kontinuirani pad cena računarske tehnike omogućio je njenu upotrebu u novinsko-izdavačkoj delatnosti, pa i u našim uslovima. Brzi računari velikog kapaciteta, koji su tako postali dostupni širem krugu izdavača, nisu samo olakšali i ubrzali štampanje (lektorske poslove, tehničko uređenje, korekturu itd.) već i sistematsko izučavanje jezika novina. Kada se novine štampaju pomoću elektronskih sistema celokupna izdanja sačuvana su na magnetnim medijima. Samim tim istraživaču je omogućeno da na ekonomičan način, neuporedivo brže nego pri štampanju na klasičan način, napravi uzorak za svoju analizu, a odmah zatim na istom računaru i analizira sadržaj novina. Na taj način, istraživanje novina postaje sve više rutinski, uzgredan posao, a dobijeni rezultati ne koriste se samo u vođenju globalne izdavačke politike već i u svakodnevnoj uređivačkoj praksi.

Treba konstatovati da u ovom trenutku, prema našem uvidu, u jugoslovenskom novinarstvu sve mogućnosti savremene tehnologije još uvek nisu iskorišćene, pa ni tamo gde je klasičan način izdavanja novina napušten. Ipak, u nekoliko ustanova ta tehnologija se ubrzano usvaja, tako da se rutinsko »naučno praćenje«, a ne samo istraživačko sondiranje izdavaštva, može i u nas očekivati u bliskoj budućnosti.

Prednosti ispitivanja sadržaja novina putem analize novinskog iskaza u odnosu na klasičnu analizu sadržaja na nivou priloga nisu samo u neposrednoj primenljivosti rezultata. Osnovna vrednost psiholingvističke analize je u njenoj objektivnosti. Uprkos tome što se analiza sadržaja kadgod naziva objektivnom tehnikom, pristrasnost analitičara uvek postoji u izvesnoj meri. Uticaj subjektivnih činilaca je neuporedivo manji pri analizi iskaza i javlja se, praktično, samo na nivou interpretacije rezultata.

Od istraživanja čiji su nam rezultati bili dostupni najviše uticaja na izbor pristupa i metodskih postupaka u ovom radu imala su najnovija ispitivanja »Vjesnikovih« izdanja, posebno ona u kojima je analizran iskaz novina.¹ Neke od tih

¹ Dubravko Škiljan, *Jezičke karakteristike političkog iskaza*, Gradski komitet SK Hrvatske i Filozofski fakultet Zagreb, Zagreb, 1985, i *Politički iskaz i njihovi primaoci*, Centar za idejno-teorijski rad Gradskog komiteta SK Hrvatske i Filozofski fakultet Zagreb, Zagreb, 1985; Zorislav Šojat, *Čestotni rječnik Večernjeg lista i Vjesnika*, »Vjesnik«, OOUR Agencija za marketing, Zagreb, 1983.

radova ćemo samo pomenuti, a druge detaljnije izložiti, pošto ćemo rezultate uporediti, tamo gde je to moguće, i umesno.

Polaznu osnovu za ovaj rad čine i neka iskustva iz istraživanja govora u drugim komunikacijskim medijima. Naročito je bio instruktivan pristup Plavšića i saradnika.² Ova grupa istraživača ispitivala je, pored ostalog, promene u leksici TV dnevnika u petogodišnjem intervalu. Autori su pošli od pretpostavke da jezik nije formalni sistem okamenjene strukture, već je podlozan promenama. Uvid u jezik jednog društvenog trenutka predstavlja svedočanstvo ne samo o jeziku već i društvu toga trenutka. Takvo gledanje imanentno je sociolingvističkom pristupu koji problemima jezika prilazi, prvenstveno, s osloncem na njegove društvene odrednice, sasvim zanemarene u klasičnoj lingvistici.

Istraživački rezultati su pokazali da je takav pristup opravdan. Već i petogodišnji razmak u odabiru uzoraka bio je dovoljan da se otkriju mnoge zanimljive razlike u rečniku TV dnevnika, koje je bilo moguće dovesti u vezu sa društvenim transformacijama nastalim u periodu obuhvaćenom istraživanjem. Takav dinamički pristup usvojen je i u našem radu. Pri tome smo bili svesni rizičnosti svakog pokušaja interpretacije utvrđenih promena u jeziku, s obzirom na mnoge činioce koji te promene oblikuju. Od tih činilaca neki su društveni, a neki, opet, trivijalni socijalno-psihološki ili komunikološki fenomeni.

1. Cilj istraživanja

Analiza iskaza »Narodne armije« i »Fronta« predstavlja deo jednog šireg istraživanja sadržaja vojnih listova. Neposredni cilj tog istraživanja bio je utvrđivanje strukturalnih karakteristika ova dva najvažnija i najtiražnija vojna lista. Jednostavno rečeno, istraživanje je preduzeto s namerom da se naučnim sredstvima utvrdi o čemu i na koji način pišu »Narodna armija« i »Front« i kojim oblicima novinskog izražavanja to čine.

Istovremeno, namera nam je bila da strukturu analiziranih listova ispitamo komparativno, tj. poređenjem vojnih

² Prvoslav Plavšić, *Psiholingvistička analiza Dnevnika TV Beograd*, »RTV teorija i praksa« br. 14/79, str. 67—76.

listova međusobno i u odnosu na listove u građanstvu, koji su ranije podvrgavani sličnim analizama.

Konačno, cilj istraživanja je, takođe, bio da se sadržaj analiziranih listova ispita longitudinalno, posmatranjem više uzoraka raspodeljenih u nekoliko godina (1979, 1981. i 1985). Od takvog pristupa očekivali smo dvostruku korist: potpunu deskripciju predmeta analize i, istovremeno, uvid u promene sadržaja analiziranih listova, nastale u razdoblju značajnih društvenih zbivanja u našoj zemlji i Armiji.

Problemi ove vrste uglavnom se ispituju analizom sadržaja na nivou priloga. Mi smo, međutim, pošli od verovanja da opis predmeta istraživanja ne bi bio celovit ni naučan u punom značenju, ukoliko sadržaj listova ne bi bio ispitan i sa psiholingvističkog, odnosno sociolingvističkog stanovišta.

Iskaz uopšte, pa tako i iskaz novina moguće je istraživati na četiri nivoa: na nivou fonema, odnosno grafema, reči, rečenica i, konačno, na nivou diskursa. U ovom radu jezik novina ispitan je na nivou reči, odnosno rečenika, ali su dodatno utvrđene i neke osobine rečenice analiziranih listova.

2. Metod istraživanja

2.1. Uzorci za analizu

Računarskoj obradi podvrgnut je korpus tekstova analiziranih listova odabran slučajnim uzorkovanjem tako da reprezentuje dva lista, tri godišta i četiri glavna tematska područja: opštevojno, vojnoistorijsko, vojno-političko i unutararmijsko. U principu, odabirani su kompletni samostalni prilozi. Kada je samostalni prilog bio veći od cca 700 reči uzorkovani su bili celoviti delovi teksta (bez »preskakanja«), pri čemu je sistematski varirano mesto uzorkovanja: početak, kraj ili srednji deo priloga. Prosečna veličina uzorka za analizu iznosila je cca 450 reči. Korpus odabran na ovaj način obuhvatio je ukupno 52.186 reči, od čega 26.476 iz »Narodne armije« i 25.710 iz »Fronta«.

2.2. *Varijable*

Za analizu na nivou reči odabrane su sledeće leksičke varijable, odnosno parametri:

- (1) ukupan broj analiziranih reči;
- (2) ukupan broj novih reči u tekstu;
- (3) ukupan broj reči jedinične frekvencije;
- (4) učestalost pojedinih vrsta reči, i to:
 - učestalost imenica;
 - učestalost glagola;
 - učestalost prideva i
 - učestalost relacionih reči.

Za analizu na nivou rečenica odabrane su sledeće sintaktičke varijable:

- (1) dužina reči prema broju slovnih oznaka;
- (2) dužina reči prema broju slogova, i
- (3) dužina rečenice u rečima.

2.3. *Postupak*

Tekstovi iz uzorka za analizu iskaza uneti su u računar u izvornom obliku. Svaki nezavisni prilog je kodiran da bi se tekstovi mogli rearanžirati u različite poduzorke. Svođenje reči na osnovni gramatički oblik (tzv. lematizacija) obavljeno je po završetku računarske obrade teksta, na osnovu frekvencijskog rečnika i konteksta (»konkordanci«) u kome se reč javljala.

2.4. *Računarska obrada*

Kvantitativna obrada obavljena je na računaru pomoću programskog paketa »Aurora« D. Vitasa, koji je prerađen i prilagođen za računar *Honeywell-6*. Za sve varijable leksičke i sintaksičke analize, utvrđene su vrednosti po listovima, godištim i tematskim područjima.

Nejednaki korpusi za analizu svedeni su na jednaku veličinu primenom obrasca:

$$H_b = H_a - \left[\frac{Na - Nb}{Na} \times H_{1a} + \left(\frac{Na - Nb}{Na} \right)^2 \times H_{2a} + \left(\frac{Na - Nb}{Na} \right)^3 \times H_{3a} \right]$$

gde je: H_b — verovatni broj različitih reči u manjem tekstu;

H_a — broj različitih reči u većem tekstu;

Na — ukupan broj reči u većem tekstu;

Nb — ukupan broj reči u manjem tekstu, i

H_{1a} , H_{2a} , H_{3a} — broj reči frekvencije 1, 2 i 3 u većem tekstu.

Čitljivost teksta po listovima, godištima i tematskim područjima izračunata je primenom Škiljanove modifikacije Fleshovog obrasca:

$$R = 260 - 0,85 W - 1,02 S$$

gde je: W — broj slogova na 100 reči i

S — prosečna dužina rečenice istog teksta,

a Kučerina indeks leksičke utilizacije prema obrascu:

$$L = \frac{- \sum_x f_x \frac{x}{N} \log \frac{x}{N}}{\log N}$$

gde je: f_x — broj reči frekvencije x (1, 2, 3), a

N — ukupan broj analiziranih reči.

3. Rezultati i interpretacija

3.1. Analiza rečnika

Cilj ovog dela analize bio je dvostruk: uporediti rečnike dva lista s obzirom na leksičko bogatstvo i izolovati najfrekventnije (»karakteristične«) reči kao indikatore tematskih opredeljenja i promena.

Radi toga računarskoj obradi podvrgnut je celokupan korpus tekstova od ukupno 52.186 reči. Uopšte uzev, ovaj

fond se može smatrati dovoljnim za stabilnu procenu većine parametara analize na nivou reči. To se, međutim, samo uslovno može reći i za šest poduzoraka za listove i godišta. Dobijeni rezultati pokazuju da razlike u rang u karakterističnih reči po poduzorcima, nakon izbora pet najučestalijih, postaju relativno male i nepoznato je da li ih greška u izboru uzorka nadmašuje. Određene rezultate, zato, valja uzimati s oprezom, o čemu će kasnije biti više reči.

Obim rečnika analiziranih listova utvrđen je za sva tri godišta ponaosob. Dobijeni rezultati prikazani su u tabeli 1. Rezultati pokazuju da na nivou kvantitativnih leksičkih pokazatelja postoje razlike među listovima i godištim. Indeksi ponavljanja (N/V) kao mera opsega rečnika pokazuju da su tekstovi »Fronta« raznovrsniji. Kako je taj parametar osetljiv na nejednaku veličinu uzoraka (N), svi uzorci su svedeni na istu veličinu prema navedenom obrascu, čime su postali međusobno komparabilni.

Tabela 1

Opseg rečnika po listovima i godištim

LIST	god.	N	V	V'	D	N/V	Nk/V'	K
NARODNA								
ARMIJA	1979.	8859	3743	3499	—181	2,367	2,307	0,503
	1981.	8705	3676	3486	—194	2,368	2,316	0,502
	1985.	8912	3883	3611	—69	2,295	2,235	0,523
FRONT								
FRONT	1979.	8818	3759	3528	—152	2,346	2,288	0,514
	1981.	8820	3925	3675	—5	2,247	2,196	0,528
	1985.	8072	3680	3680	—	2,193	2,193	0,543

N = ukupan broj reči, V = broj različitih reči, V' = verovatni broj različitih reči kada se N svede na najmanji u uzorku (Front '85) D = razlika u odnosu na najveći V', N/V = indeks ponavljanja, Nk/V' = indeks ponavljanja korigovan za razlike u N, K = Kučerin indeks leksičke utilizacije

Korigovani indeksi Nk/V' mogu se prihvatiti kao zadovoljavajući pokazatelji leksičkog bogatstva. Oni potvrđuju nalaz da je rečnik »Fronta« obimniji. Takođe se može uočiti da se u analiziranom periodu taj rečnik sistematski obogaćivao iz godine u godinu. To je naročito vidljivo iz vrednosti Kučerinog indeksa utilizacije, koji je zasnovan na proporciji ne samo reči s jednim pojavljivanjem već i onima čija je

učestalost 2, 3 i 4, pa mu se, kao kompleksnijoj meri jezičkog bogatstva može više verovati. Razlika u broju reči (D) koju poslednje godište »Fronta« ima u odnosu na prvoanalizirano i u odnosu na »Narodnu armiju« može se čak smatrati veoma velikom. Trend obogaćivanja rečnika postoji i u »Narodnoj armiji«, ali je manje izražen.

Rang i relativna učestalost najfrekventnijih relacionih reči ne razlikuju se po godinama i listovima. Iz tabele 2. vidi se da rang neznatno varira. Relativna učestalost pojedinih reči nije, dakako, sasvim jednaka, ali s obzirom na razlike u veličini uzorka teško je reći da je to posledica stvarnih razlika u rečniku ili slučajnih varijacija. Nešto veća učestalost veznika »da« i »koji, -a, -e« u »Narodnoj armiji« upućuje na veću sintaksičku složenost rečeničke strukture »Narodne armije«. Može se zaključiti da su razlike između listova i godišta uglavnom zanemarljive.

Tabela 2

Najfrekventnije relacione reči

NARODNA ARMIIJA	1979. god. (N = 8859)	1981. god. (N = 8705)	1985. god. (N = 8912)
1. i	488	1. i 530	1. i 460
2. u	314	2. u 331	2. u 304
3. je	251	3. je 287	3. je 267
4. da	184	4. da 209	4. da 179
5. na	176	5. se 176	5. na 152
6. se	170	6. na 155	6. se 143
7. taj	124	7. su 143	7. su 143
8. koji	124	8. taj 141	8. taj 137
9. su	188	9. za 115	9. za 106
10. za	90	10. koji 96	10. koji 97

FRONT	1979. god. (N = 8818)	1981. god. (N = 8820)	1985. god. (N = 8072)
1. i	469	1. i 353	1. i 388
2. u	313	2. u 249	2. u 262
3. je	274	3. je 220	3. je 238
4. da	167	4. se 160	4. da 156
5. se	162	5. da 136	5. na 138
6. na	132	6. na 125	6. se 127
7. su	125	7. su 109	7. su 126
8. taj	125	8. za 79	8. taj 104
9. za	94	9. taj 77	9. koji 97
10. koji	92	10. koji 68	10. za 93

Razlike su veće u poretku i udelu najučestalijih glagola (tabela 3). Glagol »biti« je na prvom mestu po učestalosti a »moći«, »imati«, i »hteti« izmenjuju se na naredna tri mesta od godišta do godišta. Razlike u frekventnosti ostalih su toliko male da njihovi rangovi postaju sasvim nestabilni. To, a ne nekakve osobenosti rečnika listova i godišta, verovatni je uzrok nemale varijabilnosti glagola.

Tabela 3

Najfrekventniji glagoli

NARODNA ARMIJJA	1979. god.	1981. god. (N = 8705)	1985. god. (N = 8912)
1. biti	494	1. biti 538	1. biti 556
2. hteti	34	2. moći 34	2. imati 27
3. moći	31	3. hteti 31	3. moći 25
4. imati	26	4. imati 20	4. hteti 19
5. trebati	16	5. raditi 15	5. morati 16
6. reći	11	6. postati 11	6. raditi 13
7. morati	10	7. morati 10	7. činiti 13
8. raditi	10	8. trebati 10	8. trebati 12
9. ukazati	9	9. dobiti 9	9. kazati 9
10. kazati	8	10. znati 9	10. nalaziti 9
FRONT	1979. god. (N = 8818)	1981. god. (N = 8820)	1985. god. (N = 8072)
1. biti	490	1. biti 467	1. biti 486
2. imati	44	2. moći 38	2. moći 31
3. moći	27	3. imati 26	3. imati 23
4. hteti	21	4. hteti 23	4. hteti 18
5. trebati	14	5. trebati 18	5. raditi 17
6. postati	10	6. dobiti 13	6. trebati 16
7. znati	9	7. raditi 12	7. osloboditi 10
8. reći	9	8. reći 10	8. značiti 9
9. kazati	8	9. doći 10	9. voleti 9
10. dobiti	7	10. postati 9	10. reći 8
postići	7	nemati 9	

Ipak, treba konstatovati neke tendencije. Rang prvih pet glagola — »biti«, »moći«, »imati«, »hteti« i »trebati« — vidno je stabilniji u »Frontu«. Tako je, čini se, s rangom glagola u celini. Glagol »morati« češće se javlja u »Narodnoj armiji«, što je prirodno, pošto se radi o tipičnom »političkom« glagolu (prema Škiljanu, ne računajući »biti«, glagol »morati«

je uz »trebati« najfrekventniji glagol našeg političkog diskursa), a političkih sadržaja znatno je više u tom listu. Na sličan način može se objasniti i veća učestalost glagola »hteti« u »Narodnoj armiji«. Glagoli »reći«, »kazati« i »ukazati«, koji upućuju na to koliko se listovi bave govorom kao pojavom, znatno su se češće koristili u 1979. godištu oba lista nego kasnije.

Razlike među listovima i godištimaj najveće su u učestalosti prideva i imenica. Najfrekventniji pridevi (tabela 4) »velik«, »vojni«, »nov« i »dobar« izmjenjuju mesta i znatno variraju po učestalosti na način koji, naravno, nije lako objasniti. Teško je uočiti neke sistematske razlike između dva lista. Ako se i mogu registrovati (npr. češća upotreba prideva »borbeni« ili »osnovni« u »Narodnoj armiji«), malo je indicija za neko određeno objašnjenje.

Tabela 4

Najfrekventniji pridevi

NARODNA ARMIJA	1979. god. (N = 8859)	1981. god. (N = 8705)	1985. god. (N = 8912)
1. velik	30	1. vojni 34	1. nov. 26
2. vojni	25	2. velik 28	2. velik 19
3. nov	19	3. dobar 19	3. dobar 18
4. dobar	18	4. partizanski . . 16	4. vojni 15
5. osnovni	17	5. borbeni 14	5. borbeni 15
6. mnogi	14	6. zajednički . . . 13	6. oružani 13
7. vojnički	13	7. vazduhoplovni . 11	7. ratni 11
8. tehnički	12	8. osnovni 11	8. narodni 10
9. značajan	12	9. društveni 10	9. mnogi 10
10. nemački	11	10. taktički 9	10. nemački 8
		pokrajinski . . . 9	politički 8
FRONT	1979. god.	1981. god. (N = 8820)	1985. god. (N = 8072)
1. vojni	30	1. nov 27	1. vojni 22
2. dobar	20	2. velik 20	2. društveni 16
3. nov	19	3. društveni 19	3. velik 15
4. velik	18	4. dobar 18	4. neprijateljski . 14
5. narodni	17	5. radni 16	5. nov 13
6. politički	15	6. razvijen 12	6. dobar 12
7. međunarodni . .	14	7. ugarski 10	7. mnogi 12
8. borbeni	12	8. zajednički 8	8. politički 11
9. vojnički	11	9. vojni 7	9. jugoslovenski . 11
10. partijski	10	10. opštenarodni . 7	10. optički 10
osnovni	10		

Razlike između godišta su prepoznatljivije. Tako je npr. na uzorku iz 1981. godine porasla učestalost prideva »partizanski«, a na uzorku iz 1985. prideva »neprijateljski«, »oružani« i »ratni«, što je bez sumnje u vezi s porastom sadržaja posvećenih godišnjicama ustanka i pobeđe. Neki podaci se mogu dovesti u vezu s aktuelnim društvenim zbivanjima. Tako je npr. u »Narodnoj armiji« iz 1981. naglo povećana učestalost prideva »ekonomski« (s 1 na 7) i »pokrajinski« (s 2 na 9).

Rang najučestalijih imenica (tabela 5) kao da je stabilniji u »Narodnoj armiji«. Tu nalazimo više termina tipičnih za politički žargon, kakvi su npr. »komunist«, »organizacija« (najčešće SK), »član« (opet SK), »konferencija« i sl., a u »Frontu« više termina koji se odnose na neposredne idejno-političke i vaspitne poruke, primerice, »Jugoslavija«, »Tito«, »zemlja«, (najčešće »naša«) »narod«, »patriotizam« itd. Slično tome, u »Narodnoj armiji« je više termina koji se odnose na osnovne obaveze pripadnika JNA, »rad«, »obuka«, »zadatak«, »vežba« i sl. a u »Frontu« takvih koji svedoče o orijentaciji lista na mlade čitaoce (»pitomac«, »škola« i sl.).

Tabela 5

Najfrekventnije imenice

NARODNA ARMIJ A	1979. god. (N = 8859)	1981. god. (N = 8705)	1985. god. (N = 8912)		
1. jedinica . . .	43	1. jedinica . . .	53	1. jedinica . . .	37
2. godina . . .	37	2. godina . . .	38	2. godina . . .	31
3. čovek . . .	32	3. rad	36	3. vojnik	29
4. rad	31	4. organizacija	27	4. zadatak . . .	28
5. komunist . .	29	5. obuka	23	5. rad	24
6. organizacija	28	6. održavanje .	22	6. obuka	24
7. vojnik . . .	25	7. starešina . .	22	7. starešina . .	24
8. zadatak . . .	22	8. komanda . .	21	8. organizacija	22
9. zemlja . . .	22	9. reč	21	9. Jugoslavija .	21
10. starešina . .	17	10. avion	20	10. vežba	20
11. akcija . . .	17	11. odnos	19	11. snaga	20
12. snaga	16	12. narod	19	12. zemlja	19
13. način	15	13. član	19	13. dan	19
14. razvoj . . .	15	14. vežba	18	14. sudija	18
15. Split	15	15. oružje	18	15. čovek	17
16. život	14	16. čovek	17	16. komandir . .	15
17. organ	14	17. Jugoslavija .	16	17. mesto	15

18. reč 13	18. komitet . . . 15	18. saradnja . . 15
19. konferencija 13	19. komunist . . 14	19. komandant . 14
20. četa 13	20. cena 14	20. vreme . . . 14

FRONT	1979. god. (N = 8818)	1981. god. (N = 8820)	1985. god. (N = 8072)
	1. rad 45	1. jedinica . . 39	1. snaga 41
	2. zemlja . . . 35	2. zemlja . . . 36	2. godina . . . 31
	3. Jugoslavija . 31	3. rad 35	3. Jugoslavija . 25
	4. jedinica . . . 29	4. godina . . . 31	4. jedinica . . . 24
	5. vreme . . . 27	5. odbrana . . . 28	5. čovek 22
	6. vojnik . . . 27	6. vojnik . . . 24	6. odbrana . . . 20
	7. odnos . . . 25	7. organizacija 24	7. neprijatelj . 19
	8. položaj . . . 22	8. mina 22	8. narod 18
	9. starešina . . 22	9. komunista . 20	9. zemlja . . . 18
	10. drug 20	10. Tito 20	10. dan 18
	11. Tito 19	11. član 18	11. razvoj . . . 18
	12. godina . . . 19	12. dan 17	12. armija . . . 17
	13. aktivnost . . 17	13. cilj 16	13. divizija . . . 17
	14. pitomac . . 16	14. drug 16	14. front 16
	15. dan 16	15. rezultat . . 15	15. sredstva . . 16
	16. narod 16	16. svet 14	16. uslov 15
	17. borba 15	17. gađanje . . 13	17. put 14
	18. rezultat . . 14	18. borba 13	18. patriotizam . 14
	19. obuka . . . 14	19. narod 13	19. organizacija 14
	20. zadatak . . 13	20. Beograd . . 12	20. deo 14
	partija . . . 13	odnos 12	

3.2. Analiza rečenice

Na ovoj razini analizirani su samo osnovni lingvistički parametri tekstova iz uzorka. Utvrđena je raspodela rečenica po dužini u slovima i slogovima, kao i raspodela i prosečna dužina reči u slovima, a zatim i čitljivost teksta dva lista, zasebno po godištim. Rezultati (prikazani u tabeli 6)

Tabela 6

Rezultati analize na nivou rečenice

	NARODNA ARMIJA			FRONT		
	1979.	1981.	1985.	1979.	1981.	1985.
Dužina rečenice	20,03	18,93	17,92	20,50	18,01	15,15
Dužina reči	5,46	5,40	5,35	5,40	5,40	5,46
Slogova u reči	2,438	2,417	2,391	2,422	2,404	2,454
Čitljivost teksta	32,37	35,26	38,46	33,20	37,31	35,02

N = broj reči u rečenici; f = broj rečenica određene dužine; prosečna dužina rečenice izračunata je na ukupnim, dakle nešto većim poduzorcima tekstova po listovima/godištima.

pokazuju nemale razlike među godištimā. Razlike među listovima su neznatne. U ovom delu analize razlike nisu ispitivane posebnim statističkim tekstovima značajnosti, pa ovaj sud (kao, uostalom, i ocenu da su razlike među godištimā znatne) valja uzimati s rezervom.

Tabela 7

Raspodela rečenica po dužini

N	NARODNA ARMIIJA			FRONT		
	f'79	f'81	f'85	f'79	f'81	f'85
1	3	1	9	0	2	3
2	11	2	14	2	3	8
3	4	8	12	4	5	12
4	11	14	11	7	12	17
5	8	11	20	3	13	22
6	12	9	14	8	17	22
7	13	15	13	16	19	15
8	9	13	19	22	14	27
9	18	20	23	9	19	19
10	18	16	14	17	22	18
11	16	13	21	22	18	23
12	13	25	19	10	23	16
13	16	18	21	20	18	16
14	21	15	16	18	14	21
15	13	27	10	15	16	14
16	14	8	20	21	16	19
17	10	16	19	23	16	19
18	13	19	15	19	13	18
19	9	15	15	16	10	11
20	15	10	22	14	10	16
21	12	17	15	16	14	8
22	13	13	14	8	11	13
23	10	11	12	16	8	8
24	12	7	10	9	11	10
25	17	11	8	5	15	5
26	7	6	8	6	4	9
27	8	8	9	8	5	1
28	10	10	6	6	8	10
29	13	6	7	10	8	9
30 i više	84	70	79	80	55	53
UKUPNO:	423	434	395	430	419	462

Dužina rečenice u oba lista opadala je sistematski u analiziranom periodu. Kada se podrobnije osmotre podaci u tabeli 7. vidljivo je da je pad prosečne vrednosti prvenstveno posledica smanjenja broja veoma dugih rečenica, kakvih je dosta na uzorcima listova iz 1979. godine.

Pad dužine rečenice popraćen je u »Narodnoj armiji« smanjenjem prosečne dužine reči. Iz distribucije date u tabeli 8. teško je uočiti gde je »ostvarena ušteda«, mada je utisak da najviše opada učestalost reči dužine od 7 do 14 slova, ne i onih najdužih. Treba naglasiti da su mnoge među najdužim rečima zapravo sintagmatske grupe koje program, u skladu s računarskom definicijom reči (sve što se nalazi između dva znaka »blanko«), tretira kao zasebne reči, pa tako npr. tvorevina »jugoslovensko-italijansko-austrijska« predstavlja jednu reč. Ovim se objašnjava relativno velik broj reči enormne dužine. Međutim, ne verujemo da je to uticalo na rezultate u značajnoj meri.

Smanjenje dužine rečenice, uz istovremeno skraćenje reči, dovelo je do povećanja čitljivosti »Narodne armije« u analiziranom periodu. Razlika se mora smatrati veoma velikom i predstavlja, dakako, hvale vredan pokazatelj unapređenja profesionalnosti. To, ipak, ne znači da bi se trebalo zadovoljiti postignutom čitljivošću. Ona je i dalje znatno ispod čitljivosti tekstova iz svakodnevnog govora.³

Na korpusu »Fronta« smanjenje dužine rečenice, koje je, inače, još izraženije, ne prati, na žalost, skraćenje prosečne dužine reči. Nakon pada dužine na uzorku iz 1981. godine usledilo je ponovno povećanje u završnoj godina analize. To je rezultiralo smanjenjem čitljivosti teksta prema Fleshu. Ovaj nalaz je zacelo u vezi s dosta krupnim promenama koje su u profilu lista nastale između 1981. i 1985. godine. Kao da je »Front« smanjenom čitljivošću »platio mali danak« povećanju broja priloga veće serioznosti i analitičnosti. Neobično je da »Front« ima manju čitljivost od »Narodne armije« (što

³ Radi poređenja, prema Škiljanu jedan odlomak iz romana *Umjetni orao* P. Pavičića ima prosečnu dužinu rečenice 11,99 reči, a čitljivost (doduše izračunata po nešto modifikovanom Fleshovom obrascu) od $R = 76,05$. Čitljivost *Manifesta komunističke partije* u prevodu M. Pijade, iznosi $R = 31,23$, a Predloga zaključaka 13 sednice CK SKJ svega $R = 8,22$. — Škiljan, *Isto*.

Tabela 8

Raspodela reči po dužini u slovima

SLOVA:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
NARODNA ARMIJA	'79	954	1436	557	888	895	914	871	716	540	408	250	177	87	55	32	12	6	5	0	6
	'81	865	1444	548	993	905	943	842	759	512	393	237	171	79	59	33	14	4	2	2	6
	'85	805	1337	448	836	812	876	748	706	509	346	267	155	75	47	47	6	6	4	2	4
FRONT	'79	976	1438	572	852	855	895	851	742	545	391	329	214	91	47	38	12	10	6	8	5
	'81	975	1460	578	820	809	895	791	727	570	411	268	185	73	67	29	9	6	5	2	6
	'85	967	1454	593	892	885	881	898	757	611	385	247	178	79	31	26	5	5	5	1	1

jeste slučaj u 1985. godini), s obzirom na razlike u profilu i strukturi čitalaca. Možda je ovaj nalaz jedan od onih u istraživanju novina koji bi trebalo da pobudi reakciju redakcije.

3.3. *Komparativne osobine iskaza vojnih listova*

3.3.1. *Poređenje na nivou rečnika*

Specifičnosti jezika vojnih listova pokušali smo orijentaciono da utvrdimo poredeći naše rezultate s podacima iz lingvističke studije »Večernjeg lista«.⁴ Brojna su ograničenja koja otežavaju zaključivanje na osnovu tog poređenja. Jedno od najvažnijih je činjenica da je jezik »Večernjeg lista« zapadna varijanta našeg standardnog jezičkog izraza. Tako je npr. na nivou leksičke analize nemoguće utvrditi da li je češća upotreba veznika »da« u vojnim listovima (što jeste jedan od nalaza) posledica veće sintaksičke složenosti njihove jezičke strukture ili činjenice da se u istočnoj varijanti jezika, koji se u vojnim listovima više koristi, »da« češće upotrebljava zbog preferiranja predikatske konstrukcije, ne s infinitivom već s prezentom.

Drugo važno ograničenje je u tome što je »Večernji list« tipično dnevno, odnosno večernje glasilo, a oba vojna lista nedeljnici. Treba naglasiti da uzorci analiziranih listova nisu bili ni približno jednaki, što nije bez uticaja na kvantitativne pokazatelje. Uza sve to, u našem uzorku nismo imali 1980. godište vojnih listova, a analiza »Večernjeg lista« obavljena je upravo na tom godištu. Zato je za poređenje odabrano 1979. godište »Narodne armije« i »Fronta« koje je vremenski najbliže uzorku iz tog istraživanja (prvi deo 1980. godine). Uprkos ograničenjima, komparacija je umesna i korisna, ako ne iz drugih razloga, onda bar radi postavljanja hipoteza i direkcija za dalja istraživanja.

Rang-lista učestalosti relacionih reči iz dva istraživanja (tabela 9) pokazuje da su razlike između armijskih listova i

⁴ D. Škiljan, *Lingvističko istraživanje Večernjeg lista*, »Vjesnik«, Zagreb, 1980.

Tabela 9

Procentualna zastupljenost najučestalijih reči: uporedni pregled

VEČERNJI LIST ’80 f%	NARODNA ARMIJA 79 f%	FRONT 79 f%
1. i 4.07	1. i 5.44	1. i 5.32
2. u 3.71	2. u 3.50	2. u 3.55
3. je 3.13	3. je 2.80	3. je 3.11
4. se 2.10	4. da 2.05	4. da 1.89
5. da 1.78	5. na 1.96	5. se 1.84
6. na 1.57	6. se 1.89	6. na 1.50
7. taj 1.36	7. taj 1.50	7. su 1.42
8. za 1.22	8. koji 1.38	8. taj 1.42
9. koji 1.13	9. su 1.32	9. za 1.07
10. su 1.13	10. za 1.00	10. koji 1.04

»Večernjeg lista« male ili zanemarljive. To, posebno, važi za udeo prvih pet reči po rang. Čini se da se sličan redosled dobija i u drugim medijskim žargonima, npr. jeziku TV dnevnika.⁵

Male su razlike i u poretku glagola prema učestalosti (tabela 10). Ipak, među često korišćenim glagolima u »Večernjem listu« nalazimo i takve (udružiti, nemati) kojih u vojnim listovima praktično nema. Glagoli »hteti« i »trebati« podjednako visoko kotiraju na listi, ali im je učestalost znatno manja u »Narodnoj armiji«, a pogotovo u »Frontu«. Kako su »ću« i »ćemo« najčešće korišćeni oblici glagola »hteti«, a »trebati« tipični za proklamaciju ciljeva, programa i sl. u političkom žargonu, opažena razlika bi mogla da bude izraz češće zaokupljenosti »Večernjeg lista« prospektivnim zbivanjima, odnosno sadržajima.

Neke dobijene razlike su posledica varijantnih preferencija, npr. češće korišćenje glagola »kazati« u armijskoj štampi ili možda artefakt nastao usled nejednakih kriterija klasifikacije.

Razlike među listovima veće su u poretku i udelu prideva (tabela 11). U vojnim listovima je više atributa tipičnih za sredinu koju opisuju (vojni, borbeni, vojnički i sl.), ali i onih koji su karakteristični za politički iskaz (politički, par-

⁵ Prvoslav Plavšić, *Isto*.

Tabela 10

Procentualna zastupljenost najučestalijih glagola: uporedni pregled

VEČERNJI LIST '80 f%	NARODNA ARMIIJA '79 f%	FRONT '79 f%
1. biti 5.664	1. biti 5.507	1. biti 5.556
2. hteti 0.612	2. hteti 0.379	2. imati 0.499
3. moći 0.341	3. moći 0.346	3. moći 0.306
4. imati 0.267	4. imati 0.290	4. hteti 0.238
5. trebati 0.265	5. trebati 0.178	5. trebati 0.159
6. reći 0.160	6. reći 0.123	6. postati 0.113
7. ostati 0.154	7. morati 0.111	7. znati 0.102
8. morati 0.127	8. raditi 0.111	8. reći 0.102
9. udružiti 0.096	9. ukazati 0.100	9. kazati 0.091
10. nemati 0.095	10. kazati 0.100	10. dobiti 0.079

tijski, međunarodni). Na popisu »Večernjeg lista« ponovo nalazimo neke reči kojih u vojnim listovima nema ili se javljaju u zanemarljivom broju (npr. mali, težak). Podrobnija analiza manje učestalih prideva ukazuje na to da je u vojnim listovima manje prideva koji se koriste za negativna određenja.

Tabela 11

Procentualna zastupljenost najučestalijih prideva: uporedni pregled

VEČERNJI LIST '80 f%	NARODNA ARMIIJA '79 f%	FRONT '79 f%
1. velik 0.273	1. velik 0.334	1. vojni 0.340
2. dobar 0.220	2. vojni 0.279	2. dobar 0.227
3. nov 0.216	3. nov 0.212	3. nov 0.215
4. mali 0.153	4. dobar 0.201	4. velik 0.204
5. društven 0.124	5. osnovni 0.189	5. narodni 0.193
6. mnogi 0.118	6. mnogi 0.160	6. politički 0.170
7. pravi 0.117	7. vojnički 0.145	7. međunarodni 0.159
8. radan 0.116	8. tehnički 0.134	8. borbeni 0.136
9. težak 0.102	9. značajan 0.134	9. vojnički 0.125
10. dalek 0.101	10. nemački 0.123	10. partijski 0.113
		osnovni

Razlike su najveće u poretku imenica (tabela 12), mada i ovde nalazimo reči koje su zajedničke za vojne listove i »Večernji list« (»zemlja«, »godina«, »rad« i »čovjek«). U »Ve-

černjem listu« viši rang imaju imenice koje se koriste u faktografskim novinskim oblicima (»dan«, »godina«, »posto« i sl.) kao i one karakteristične za ekonomske teme (»dinar«, »dohodak«) i lokalne prilike (»Zagreb«, »grad« i sl.). S druge strane, u vojnim listovima preovlađuju imenice specifične za armijsku i vojnu tematiku, što je razumljivo, ali i političku (npr. »narod«, »organ«, »komunist«), posebno onu šireg plana (»Jugoslavija«, »zemlja«).

Tabela 12

Procentualna zastupljenost najučestalijih imenica: uporedni pregled

VEČERNJI LIST '80 f%	NARODNA ARMIJA '79 f%	FRONT '79 f%
1. godina 0.476	1. jedinica . . . 0.479	1. rad 0.465
2. rad 0.299	2. godina . . . 0.412	2. zemlja 0.397
3. Zagreb . . . 0.182	3. čovek 0.357	4. jedinica . . . 0.392
4. organizacija 0.177	4. rad 0.346	3. Jugoslavija. 0.352
5. dan 0.174	5. komunist . . 0.323	5. vreme 0.306
6. zemlja . . . 0.149	6. organizacija 0.312	6. vojnik 0.306
7. razvoj 0.139	7. vojnik 0.279	7. odnos. 0.283
8. dinar 0.137	8. zadatak . . . 0.245	8. položaj 0.249
9. odnos 0.137	9. zemlja 0.245	9. starešina . . . 0.249
10. grad 0.134	10. starešina . . 0.189	10. drug 0.249
11. predsjednik 0.128	11. akcija 0.189	11. Tito 0.215
12. radnik 0.128	12. snaga 0.178	12. godina 0.215
13. dio 0.122	13. način 0.167	13. aktivnost . . . 0.193
14. dohodak . . . 0.122	14. razvoj 0.167	14. pitomac 0.181
15. put 0.122	15. Split 0.167	15. dan 0.181
16. vrijeme . . . 0.120	16. život 0.156	16. narod 0.181
17. čovjek 0.120	17. organ 0.156	17. borba 0.170
18. igra 0.144	18. reč 0.145	18. rezultat 0.159
19. pitanje 0.107	19. konferencija 0.145	19. obuka 0.159
20. posto 0.107	20. četa 0.145	20. zadatak 0.147

Globalni pokazatelji leksičkog bogatstva vojnih listova ne omogućuju nam poređenje s rezultatima Škiljana, pošto su oni dobijeni u nekomparabilnim uslovima. Indeks ponavljanja na ukupnom uzorku »Narodne armije« (3,14) i »Fronta« (2,94) znatno je niži od indeksa izračunatih za »Večernji list« (6,30) i »Vjesnik« (7,48), ali na većim uzorcima (54 525, odnosno 75 754 reči). Podaci dobijeni po rubrikama zagrebačkih i tematskim područjima vojnih glasila takođe nisu uporedivi, mada su dobijeni na približno jednakim korpusima.

Tematska područja, kako smo ih definisali u ovom istraživanju, ipak su šira od klasičnih novinskih rubrika pa je prirodno da je indeks ponavljanje u armijskim listovima dao niže vrednosti. Ipak, može se konstatovati da nema indicija da je leksički fond armijskih listova manji, što je iz nekoliko razloga bilo za očekivati.

3.3.2. Poređenje na nivou rečenice

Oni sintaksički kvantitativni pokazatelji, koji su računati u oba istraživanja, malobrojni su i omogućuju samo grubo poređenje. Prosečna dužina rečenice u nearmijskim listovima iznosi 23,5 reči (u »Večernjem listu« 21,4 reči, a u »Vjesniku« 26,1), što je više nego u bilo kom godištu armijskih listova. Kako je prosečna dužina reči u slogovima aproksimativno jednaka (na združenom uzorku zagrebačkih listova iznosi 2,41, a po godištim vojnih varira od 2,39 do 2,45), primena Fleshovog obrasca rezultirala je većom čitljivošću vojnih listova. Od vrednosti dobijenih tim postupkom veći su jedino koeficijenti čitljivosti izračunati za gradsku rubriku »Vjesnika« ($R=39,00$) i gradsku i sportsku rubriku »Večernjeg lista« ($R=41,55$ i $R=42,40$). Čitljivost spoljnopoličke rubrike »Večernjeg lista« približno je tolika ($R=34,75$), a svih ostalih, posebno unutrašnjepoličkih rubrika, ispod te vrednosti.

4. Interpretacija rezultata

Komparativna analiza *bogatstva rečnika* dva armijska lista pokazuje da je leksički fond »Fronta« nešto obimniji. Takođe je utvrđeno da se rečnik oba lista sistematski obogaćivao iz godine u godinu. Napredak nije impresivan, ali ni zanemarljiv i treba ga smatrati ohrabrujućom pojavom.

Izdvajanje *karakterističnih reči* dalo je interpretabilne rezultate. Najfrekventnije relacione reči i najfrekventniji glagoli po listovima i godištim malo se razlikuju. Ipak, prepoznatljive su neke razlike među listovima koje ukazuju na veću zasićenost »Narodne armije« sadržajima političke prirode i veću zaokupljenost budućnošću, osobine uz koje ide veća sintaksička složenost tekstova.

Znatno veće razlike među listovima vidljive su iz popisa karakterističnih prideva, ali ih je teško objasniti. Iz promena po godištima prepoznaje se da je zasićenost pridevima, koji su svojstveni istorijskim sadržajima, veća u jubilarnim godišnjicama iz narodnooslobodilačke borbe.

Leksičko jezgro imenica još određenije naznačava razlike u profilima listova. Sudeći po sastavu karakterističnih imenica »Narodna armija« odaje utisak lista više posvećenog radno-organizacijskim i političkim problemima, dok je za »Front« karakteristična usmerenost na neposredno vaspitno-obrazovno delovanje na mlade ljude.

Kvantitativni pokazatelji osobina *rečenice* ne otkrivaju uočljive i konzistentne razlike među listovima. S druge strane, na korpusu oba lista utvrđen je jasan trend smanjenja dužine rečenice u analiziranom periodu. Taj trend u »Narodnoj armiji« prati i smanjenje prosečne dužine reči, što za rezultat ima izrazito povećanje čitljivosti. U »Frontu«, na poslednjem godištu analize, registrovan je porast dužine rečenice i, sledstveno tome, pad čitljivosti teksta, što je dovedeno u vezu s određenim promenama u tematskom i žanrovskom profilu lista.

Provizorna *komparacija* vojnih listova sa dva vanarmijska glasila otkriva određene razlike na nivou rečnika i rečenice. Razlike se javljaju već pri poređenju najfrekventnijih glagola, ukazujući na to da se vojni listovi manje bave budućnošću. Veće razlike su u sastavu najčešćih prideva. U armijskim listovima više je onih kojima se opisuju specifične armijske pojave, ali i onih koji su karakteristični za politički govor. Čini se da je manje i onih prideva koji se obično koriste kao negativni kvalifikativi. »Večernji list« se više koristi imenicama koje su karakteristične za ekonomske probleme i faktografske sadržaje, a vojni listovi onima koje su specifične za armijsku i, ponovno, političku tematiku. Bogatstvo rečnika nije moguće striktno uporediti na osnovu raspoloživih podataka, zbog nejednakih uzoraka, ali se može reći da nema indicija da je leksika vojnih listova siromašnija. Na nivou rečenice utvrđeno je da armijski listovi imaju u proseku kraću rečenicu i da im je, stoga, čitljivost veća nego u većine rubrika »Vjesnika« i »Večernjeg lista«.

5. Zaključak

Na osnovu dobijenih rezultata može se zaključiti da se diskursi, posebno leksike »Narodne armije« i »Fronta«, međusobno razlikuju u određenoj meri i da ta razlika korespondira s razlikama u žanrovskom i tematskom profilu listova, utvrđenim deskriptivnom analizom njihovog sadržaja.

Takođe se može zaključiti da kvantitativni pokazatelji pružaju povoljnu opštu sliku o iskazu analiziranih listova. Prema ispitanim lingvističkim svojstvima oni ne zaostaju za listovima iz građanstava sa kojima je poređenje izvršeno. U nekim osobinama armijski listovi su, čak, u vidnoj prednosti. Tome treba dodati činjenicu da je registrovan jasan trend unapređenja njihove čitljivosti u analiziranom periodu. Ipak, redakcije »Narodne armije« i »Fronta« ne bi trebalo da se zadovolje ovom ocenom, pošto je iskaz kojim se koriste i dalje opterećen slabostima svojstvenim novinskom jeziku uopšte.

Analiza pokazuje da su »Narodna armija« i »Front« u većoj meri nego nearmijski listovi zasićeni terminima karakterističnim za politički diskurs, odnosno sadržajima političke prirode. To se može smatrati nedostatkom ili prednošću, zavisno od toga kako se tumači urednička politika vojnih listova.

Istovremeno, utvrđeno je da se ti listovi manje bave budućnošću, iako je zaokupljenost budućnošću specifično obeležje političkog ukupnog, pa i verbalnog ponašanja. Na osnovu dobijenih rezultata nije bilo moguće naći objašnjenje za ovaj mali paradoks.

Neke indicije ukazuju na to da se u vojnonovinskom iskazu, tačnije u atributima koji su mu svojstveni, može prepoznati tendencija ulepšavanja stvarnosti, odnosno izbegavanja negativnih tema i pojava. Ta karakteristika vojnih listova nije nepoznata, niti je specifična za jugoslovenske listove te vrste i ima »dobre« razloge u činjenici da su vojni listovi predmet obaveštajne analize. Ono što je zanimljivo jeste iskustvo da se takva pojava može »dijagnostikovati« kvantitativnom analizom. Zato ova hipoteza zaslužuje da bude preispitana na rigorozniji način u okviru daljih (i dubljih) istraživanja. Rezultati dobijeni u ovom radu pokazuju da je kvantitativna analiza diskursa obećavajući postupak, prikladan za testiranje takvih i sličnih hipoteza.

Kada se dobijeni rezultati procene sa šireg armijskog i naučnoistraživačkog stanovišta umesno je zaključiti da je njihov značaj prvenstveno ilustrativne prirode. Smatramo da su mogućnosti istraživačkog postupka primenjenog u ovom radu takve da bi ga valjalo koristiti, ne samo u daljoj analizi jezika vojnih novina, već i *vojnog diskursa uopšte*. To je utoliko više opravdano što značaj koji jezik realno ima u svim armijskim sistemima, od rukovođenja i komandovanja do voine obuke, posebno u našim uslovima, nije u srazmeri, ni sa komunikativnošću tog jezika (često opterećenog frazeologijom, nejasnim izrazima i neadekvatnim konstrukcijama), ni sa istraživačkom pažnjom koja mu se posvećuje.

LITERATURA:

1. Bahovec Eva, *Psiholingvistika in nevrolingvistika: Uporaba P300 in CNV-ja v študiji jezika*, »Dani Ramira Bujasa«, Zagreb, 1979.
2. Brdar Ingrid i dr, *Kvantitativna obilježja nekih riječi*, »Dani Ramira Bujasa«, Društvo psihologa Hrvatske, Zagreb, 1979.
3. Cvijović Milka, *Dečiji govor: rečnik i rečenica — četvrti razred osnovne škole*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1984.
4. Ditmar N, *Sociolinguistics: A critical survey and application*, »Arnold«, London, 1976.
5. Furlan I., *Raznolikost rječnika u radovima Ramira Bujasa*, »Dani Ramira Bujasa«, Društvo psihologa Hrvatske, Zagreb, 1979.
6. Gumperz J. J., *Discourse strategies*, Cambridge Univ. Press, Cambridge, 1982.
7. Krištofić B., *Bivši, sadašnji i potencijalni čitaoci »Danasa«: preliminarni izveštaj*, »Vjesnik«, Zagreb, 1985.
8. Krstić D. i P. Plavšić, *Shvatljivost i komunikabilnost pojmovnog rečnika TV dnevnika*, »Psihologija«, 1—2, 1973, 81—94.
9. Lamza Vesna, *Sadržaj »Večernjeg lista«*, »Vjesnik«, Zagreb, 1981.
10. Manca Grozdana, *Istraživanje novina*, »Vjesnik«, Zagreb, 1985.
11. Matešić K., *Kompjuterska obrada teksta*, »Prosvjeta«, Zagreb, 1986.
12. Milošević S., T. Tomić i P. Plavšić, *Entropija jezika TV dnevnika*, »Psihologija«, 3—4, 1977, 101—113.
13. Plavšić P., *Psiholingvistička analiza Dnevnika TV Beograd*, RTV teorija i praksa, 14, 1979, 67—76.
14. Škiljan D., *Lingvističko istraživanje »Večernjeg lista«*, »Vjesnik«, Zagreb, 1980.
15. Škiljan D., *Jezične karakteristike političkog iskaza*, Gradski komitet SKH i Filozofski fakultet Zagreb, Zagreb, 1985.
16. Škiljan D., *Politički iskaz i njihovi primaoci*, Centar za idejno-teorijski rad GK SKH i Filozofski fakultet Zagreb, Zagreb, 1985.

17. Šojat Z., *Čestotni rječnik »Večernjeg lista« i »Vjesnika«, »Vjesnik«, OOUR Agencija za marketing, Zagreb, 1983.*
18. Trudgill P., *Sociolinguistics: An introduction*, »Penguin«, Harmondsworth, 1974.

S U M M A R Y

QUANTITATIVE PSYCHO-LINGUISTIC ANALYSIS OF MILITARY PRESS

The language of »Narodna armija« and »Front« weeklies, as the most significant journals of the Yugoslav military press is analysed from the psycho-linguistic standpoint. The analysis has been made in a comparative manner — a comparison has been made of issues of these two military journals published in a three years' period. Also a comparative analysis of these two journals with some journals outside the YPA has been made.

Quantitative structural characteristics of these journals have been analysed at the lexical and syntactic levels. A casually selected sample of texts, of over 50,000 words, was processed by means of computers. Programmes have been used that make possible reduction of words to their basic form, by presenting the contexts within which the word appears.

Results have been attained that offer a general favourable picture of characteristics of language used in military journals. Communicativeness of these journals is not inferior in comparison to non-military press, while in some features the military journals excell. In addition to this, an increase of their readability in the analysed period has been noted. The analysis of frequency of appearance, or utilization, of certain terms or words shows, among others, that the language used in military press is characterized by its saturation by terms habitual in political discourses, by its being less preoccupied by the future, and by its refraining from negative qualifications. Substantial linguistic differences between the two journals have been noted. These differences, however, mostly reflect their different thematic and genre profiles.

R E S U M E

ANALYSES QUANTITATIVE ET PSYCHOLINGUISTIQUE DES JOURNAUX MILITAIRES

La »Narodna armija« et le »Front«, deux principaux organes militaires, ont été l'objet d'une analyse psycholinguistique. L'analyse est comparative de sorte à permettre la comparaison des éditions des deux organes pour une période de trois années. Il a été procédé aussi à une comparaison provisoire des deux organes militaires avec quelques journaux extramilitaires.

Ont été étudiées les caractéristiques quantitatives structurales des journaux du point de vue lexique et syntaxique. Un échantillon de textes au hasard de plus de 50.000 mots a été traité sur ordinateur. Ont été utilisés

les programmes permettant de réduire les mots à leur forme fondamentale par la présentation des contextes dans lesquels ils figurent.

Les résultats obtenus ont permis de dresser une image générale assez favorable pour ce qui est des caractéristiques du vocabulaire emprunté par les journaux militaires. Leur communicabilité n'est pas inférieure à celle des journaux extramilitaires, alors qu'ils sont même plus avantageux par certains de leurs caractères. En outre, durant la période à laquelle se rapportait cette analyse il a été enregistré un accroissement du nombre des lecteurs. L'analyse de la fréquence d'usage de certains mots a permis, entre autre, de constater que les spécificités du vocabulaire des journaux militaires accusent une saturation de termes propres au discours politique, le manque de préoccupation de l'avenir et une réticence pour ce qui est d'utiliser des qualificatifs négatifs. Ont été constatées aussi bien d'importantes différences d'ordre linguistique entre les deux organes militaires analysés. Celles-ci correspondent parfaitement aux différences respectives que présentent les deux organes par leurs thèmes et genres.

РЕЗЮМЕ

КОЛИЧЕСТВЕННЫЙ ПСИХОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ВОЕННЫХ ГАЗЕТ

С психолингвистической точки зрения подвергался анализу язык „Народной армии“ и „Фронта“ как важнейших военных газет. При анализе сравнивались трехлетние выпуски указанных газет. Также сделано провизорное сравнение двух армейских газет с некоторыми газетами вне ЮНА.

Испытаниям подвергались количественные структурные характеристики газет на лексическом и синтаксическом уровнях. Случайно выбранный образец текстов, содержащий более 50.000 слов, подвергался обработке при помощи вычислителя. Использовались программы, обеспечивающие сведение словких основной форме при помощи контекста, в котором слово появляется,

Полученные результаты предоставляют положительную общую картину характеристик языка военных газет. Коммуникабельность этих газет не меньше, чем неармейских газет, а в отношении некоторых характеристик армейские газеты обладают преимуществом. Кроме этого, в анализируемом периоде увеличилась их читаемость. Анализ частоты появления отдельных видов слов показал, кроме остального, что для языка военных газет является специфичным насыщенность терминами, типичными, для политической речи, что он меньше занимается будущим и воздерживается от отрицательных квалификаций. Обнаружены и значительные лингвистические разницы между двумя анализируемыми военными газетами. Они в большой мере совпадают с разнициами в тематическом и жанровом профилях газет.